

Mika Holopainen

Neuvoja ja näkökulmia tieteen yleistajuistamiseen

Tiina Raevaara: *Tajuaako kukaan? Opas tieteen yleistajuistajalle*. Tampere: Vastapaino, 2016.

Mika Holopainen, Helsingin yliopiston kirjasto, mika.holopainen@helsinki.fi

Tiina Raevaara on monipuolinen kirjailija, joka on julkaissut kaunokirjallisten teosten ohella runsaasti tiedeartikkeleita eri lehdissä. Raevaaran tuorein teos on tieteen popularisointia käsittelevä tietokirja *Tajuaako kukaan? Opas tieteen yleistajuistajalle*. Kirja on suunnattu erityisesti tutkijoille ja asiantuntijoille, jotka haluavat kertoa alastaan muillekin kuin kollegoilleen – yleistajuisesti. Yhtenä kirjan kohderyhmänä ovat toimittajat, jotka teosta hyödyntämällä voivat mm. välttää monia tiedejournalismiin liittyviä virheitä tai puutteita. Teos soveltuu opaskirjaksi kaikille tiedeviestinnästä ja tieteen popularisoinnista kiinnostuneille.

Lähtökohtana teoksessa on kirjoitettu tiedejournalismi, siinä ei siis tarjota vinkkejä vaikkapa puheilmaisuuden tai kuvallisen viestinnän mahdollisuuksiin tieteen popularisoinnissa. Lehtiin kirjoitettavien tekstien lisäksi kirjan yhdessä luvussa käsitellään kirjan mittaista tekstiä – ja samalla tietokirjailijan työtä ja sen erityispiirteitä.

Raevaaran kirjan vahvuutena on kieli, joka on elävää ja helposti omaksuttavaa, ja siitä välittyy hyvin tekijän innostus tieteeseen ja tieteestä kirjoittamiseen. Raevaaran kuvaukset ja esimerkit omalta tiedejournalistin polulta luovat teokseen henkilökohtaisuutta, joka osaltaan lisää tekstin kiinnostavuutta.

Raevaaran tyyli muistuttaa kaunokirjallista ilmaisua ja hän tuo myös useaan kertaan esiin tieteen popularisointiin liittyvän esteettisen ulottuvuuden. Esimerkiksi tiedeartikkelin alussa käytetty kuvaileva, kaunokirjallinen tyyli voi olla hyvä keino houkutella lukija sisälle aiheeseen. Tekstin esteettisyys on kuitenkin vain yksi osa Raevaaran ”mantrasta”, jonka muut osat ovat kerroksellisuus, eheys ja intensiivisyys. Kerroksellisuus voidaan tiivistää aiheita koskevien näkökulmien monipuolisuudeksi, mutta sen lisäksi tarvitaan sisällön ja muodon eheyttä sekä intensiivistä otetta, jossa ”ajatuk- sen pitää kulkea niin eloisesti eteenpäin, että lukija haluaa pysyä kyydissä”.

Kirjan alkupuolen lukujen osalta *Tajuaako kukaan?* on melko tyyppillinen opaskirja. Siinä käydään läpi yleisiä journalististen tekstien tuottamiseen liittyviä asioita, kuten aiheiden ja ideoiden kehittelyä, kiinnostavan näkökulman valintaa sekä erilaisia juttutyyppejä. Myöhemmissä luvuissa syvennytään tieteellisen ja yleistajuisen tekstin eroihin ja analysoidaan esimerkkien avulla, millaisia haasteita tiedejournalismiin liittyy – ja miten tavanomaisia virheitä voi välttää.

Eräs kirjan kiinnostava luku käsittelee asiantuntijuutta ja sen arviointia. Tieteen yleistajuistajan pitäisi pystyä erottamaan oikea asiantuntijuus. Raevaara suosittelee tarkistamaan aluksi, onko asiantuntija tehnyt tutkimusta aiheesta, jonka asiantuntija hän väittää olevansa. Ongelmana voi joidenkin aiheiden kohdalla olla varsinaisten asiantuntijoiden ja eksaktin tutkimustiedon puuttuminen. Näissä aiheissa ns. kokemusasiantuntijoilla voi olla tärkeä rooli keskustelijoina, joiden avulla voi hahmotella kokonaiskuvaa siitä, millaisia kokemuksia ja mielipiteitä aiheeseen liittyy.

Tajuaako kukaan? sisältää monia osuvia sitaatteja sekä viittauksia eri tekijöiden artikkeleihin ja teoksiin. Toisaalta lainaukset populaareista tiedeartikkeleista kohdistuvat valtaosin vain kolmen kotimaisen lehden, *Helsingin Sanomien*, *HS Kuukausiliitteen* sekä *Tiede*-lehden, artikkeleihin – lisäksi siteerataan niiden verkkosivuilla esiintyviä tekstejä. Eikö muista lehdistä ja medioista olisi löytynyt hyviä esimerkkejä? Ainakin Raevaara mainitsee teoksen alkupuolella, että ”tiedejournalismi voi Suomessa hyvin” ja lehdissä on ”pikemminkin perustettu uusia tiedetoimituksia kuin ajettu niitä alas”. Tällaiset heitot olisivat yhtäältä kaivanneet täsmentämistä ja viittaamista tutkimukseen, ja toisaalta tekijä olisi voinut osoittaa väitteensä todeksi siteeraamalla monipuolisemmin eri medioissa esiintyviä tiedeartikkeleita.

Raevaaran kirja on parhaimmillaan tarjotessaan konkreettisia neuvoja käytännön työhön. Esimerkiksi luku *Mistä löytää joku sanomaan jotain* sisältää napakassa muodossa opastusta sopivien haastateltavien löytämiseen sekä haastattelun tekemiseen. Samalla käydään läpi hy-

viä käytäntöjä haastateltavan kanssa sovittavista asioista, kuten mahdollisuudesta tarkastaa juttuun tulevat lausumat ennen julkaisemista. Tässä yhteydessä muistutetaan erikseen, että koko juttua ei tarvitse antaa tarkastettavaksi, vaan ainoastaan haastatteluun liittyvät sitaatit. Toisaalta edes sitaatteja ei tarvitse tarkastuttaa, jos tiukan julkaisuajataulun vuoksi aikaa on liian vähän.

Teos tarjoaa kokonaisuudessaan tiiviin pakeitin tärkeitä ohjeita, joihin vaikkapa nuoren tutkijan tai aloittelevan tiedejournalistin on helppo tarttua. Pienimuotoisen teoksen ongelmana voi toisaalta pitää sitä, että monet aihepiiriin liittyvät teemat käsitellään vain suppeasti tai rajatusta näkökulmasta. Esimerkiksi some-palveluita käsittelevä kirjan luku sisältää mm. mainintoja suosituista kaupallisista palveluista ja tieteen siirtymisestä verkkoon, mutta tarkempi kuvaus tai analyysi asiasta jää puuttumaan. Some-palveluiden jatkoksi olisi sopinut oma luku avoimeen tieteeseen liittyvistä julkisista palveluista, kuten julkaisu- ja data-arkistoista, jotka tarjoavat runsaasti aineistoa myös tieteen yleistajuis-tajille. Muutenkin julkisten palvelujen rooli tiedon tarjoajana kuitataan turhan lyhyesti. Googlen ja Google Scholarin lisäksi kirjassa mainitaan vain muutamia yksittäisiä tietokantoja tai verkkopalveluja, vaikka tieteellisissä kirjastoissa niitä olisi käytettävissä kymmenittäin.

Teoksen visuaalisesti köyhä painoasu latistaa hieman lukukokemusta. Kuvitus puuttuu kokonaan eikä muitakaan visuaalisia elementtejä ole hyödynnetty yleisilmeen piristämiseksi ja luetavuuden parantamiseksi. Harmaalla pohjalla olevia tietolaatikoita on runsaasti, mutta niiden laajuus ja levittäminen jopa usealle aukeamalle eivät aina palvele tarkoitustaan.

Kaiken kaikkiaan *Tajuaako kukaan?* on innostava opaskirja, joka samalla herättää pohtimaan tieteen yleistajuistamisen haasteita tai sudenkuoppia. Raevaara mainitsee kirjassaan myös monia aihepiiriin liittyviä julkaisuja, joista lukija voi saada lisäevästyä omaan työhönsä.